

FETHIYE ÇETİN • Zulamdaki Şiir

FETHİYE ÇETİN Elazığ-Maden'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Mahmutbey, Maden ve Elazığ'da tamamladı. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Gazeteci Hrant Dink'in ve Agos gazetesinin avukatlığını yaptı, Dink'in öldürülmesinin ardından ailesinin avukatlığını üstlendi. *Anneannem* (Metis, 2004), Ayşe Gül Altınay ile birlikte *Torunlar* (Metis 2009) ve *Utancı Duyuyorum! Hrant Dink Cinayetinin Yargısı* (Metis, 2013) kitaplarının yazarıdır.

İletişim Yayınları 3455 • Anı Dizisi 101
ISBN-13: 978-975-05-3692-2
© 2024 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2024, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora
KAPAK Cihangir Aytuğ
KAPAK KOLAJI 22-28 Şubat 1982 tarihli *Yankı* dergisi kapağı
ve *Cumhuriyet* gazetesinin 12 Eylül askerî rejimi dönemindeki
bir manşeti

UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Yağmur Yıldırım

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul
Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,
Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

FETHIYE ÇETİN

Zulamdaki Şiir

Parça Parça Anılar

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR VE İTHAF	7
SUNUŞ · NİLGÜN TOKER	9
GİRİŞ	13
DARBENİN GELİŞİNİ PENCEREDEN SEYRETMEK	19
CAM BARDAKTA DEMLİ ÇAY	23
KARANLIĞIN İÇİNDEKİ IŞIK	35
ZULAMDAKİ ŞİİR	39
İŞKENCECİ DOKTOR	51
ADI MAHKEME OLAN YERLER... ..	59
BİR ÇİFT ÇORAP	67
KAPI ARALIĞINDAN	75
İŞKENCE MEKÂNINI DÖNÜŞTÜRMEK	87
SORGULAMA-DEĞİŞİM-DÖNÜŞÜM	97
SOSYALİN ALLAH'I – SİTEM	107

ANARŞİT.....	115
ARTIK KOCA BİR KAFESTİR ÜLKE.....	133
KAÇAKLIK.....	147

TEŞEKKÜR VE İTHAF

Yazım sürecinde ve her zaman yanımda olan, yazdıklarımı hep ilk okuyan, eleştirilerini esirgemeyen, aklıma fikrine değer verdiğim Berrin'e (Eza); sevgili dostum, çalışma arkadaşım Zeynep'e (Aydın); hatırladıklarımı onaylayan, unuttuklarımı hatırlatan, eleştiri, önerileri ve yorumlarıyla metni zenginleştiren yol arkadaşlarım Necmiye'ye (Alpay); Zehra'ya (Seyrek); Nurten'e (Gazibeyoğlu); Şükran'a (Şakir); Gönül'e (Özyurt); kıymetli değerlendirmeleri için genç dostum Zeynep'e (Arda), Ümit'e (Kıvanç) ve meslektaşım Üzüm'e (Ateş); ilk bölümleri okuyarak beni teşvik eden Beril'e (Eyüboğlu) ve Ayşe'ye (Agiş) en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Yazdıklarımı onca işinin gücünün arasında okuyan, yardımlarını esirgemeyen, önsöz yazmayı kabul ederek beni onurlandıran kıymetli arkadaşım Nilgün Toker'e minnetle, bu kitabı yolda yitirdiğimiz yoldaşlarım Gülsüm'e (Alpaslan), Gülen'e (Tunguz), Canan'a (Can), Sükun'a (Öztoklu) ithaf ediyorum, anıları önünde saygıyla eğiliyorum.

İYİLİĞİ ARTIRMA İNADI

NİLGÜN TOKER

Anlatılara neden ihtiyacımız var? “Geçmişte kalmış” bir kötülüğün hikâyelerini dinlemenin/okumanın, anlatan için taşıyacağı anlamın dışında toplumsal, siyasal ve hatta ahlâki bir karşılığı var mıdır?

Bir kuşak için, 78’liler olarak adlandırılan kuşak için, “Anlatılan senin hikâyendir!” denilebilecek anlatıların taşıyacağı anlam, benzer şeyleri yaşayanlar arasındaki bir deneyim paylaşımı olmanın ötesinde aranmalıdır. Geçmişte yaşananların herkesçe duyulması, bilinmesi çabasında aslında bir hakikat ve adalet arayışı vardır. Kötülüğün, zulmün, şiddetin hikâyelerinin anlamı sadece benim yaşadıklarımı duyun çığlığında değil, kötülüğün, zulmün ve şiddetin varlığını görün ve tanıyın talebinde aranmalıdır. En önemlisi bir geçmişin geçmiş olması, onun gerçekten bir daha asla ilkesine uygun olarak geride bırakılması için ortaklık alanına sesleniştir bu anlatılar.

Geride bırakılanın sadece kronolojik zamandaki bir dönem olduğu, kötülüğün, zulmün ve şiddetin yapısal hale geldiği ve neredeyse her kuşağın “kendi” zulüm anlatısı ol-

duğu bir toplumsallıkta, duyduğunuz, tanık olduğunuz, bildiğiniz her işkencede yeniden hatırlarsınız. Unutmanın imkânsız olduğu bir döngüsellige sokulmuş bir toplumun acıları aslında hep tazedir.

12 Eylül hapishanelerinde yaşananları biliyoruz. Hatta “resmî” düzeyde biliyoruz. Ancak bu bilgi, olgusal bir gerçeğin ilanından başka bir anlam taşımadı ve asla adalet sağlanamadı. Öncesinde ve sonrasında yaşanan tüm kötülükler gibi bilindi ve unutulması istenen bir geçmiş ilan edilerek devam edildi. Devam edildi, çünkü böyle suçların bir daha asla gerçekleşmeyeceği bir dönüşüm yaşanmadı. Devlet suç işlemeye devam etti ve unutma hakkımız elimizden alındı. Geçmiş olamayan geçmişin anılarının anlamı galiba burada: unutamamak...

Şiddetin, zulmün nesnesi yapıların anlatılarında hem bu unutamamayı hem de bazen o nesneleştirmenin yol açtığı mağduriyet pozisyonuna sıkışmanın açmazını ama bazen de o nesneleşmeyi nasıl aştıklarını ve bir özne olarak kendilerini yeniden nasıl kurduklarını okuruz. Bu nedenle bazı anlatılar, yaşanan süreci kişinin nasıl kendi tarihsel deneyiminin bir parçası kıldığını gösterir. Bu türden bir anlatı, geçmiş bir gelecek yöneliminin içine yerleştirmiş bir anlatı, bize tarihe yeniden katılmanın imkânlarını gösterdiği için kıymetlidir.

Biliyoruz, hatırlamak aslında bir yeniden düşünmektir. Kırk yıl sonra geriye bakmak değil, kendi tarihinin bir parçası olan, kendisini içinde yeniden kurduğu bir deneyimi düşünmek olarak hatırlamak, bu hatıralardaki dönüştürücü, değiştirici, kurucu öğeleri de açığa vurur. Fethiye Çetin işte böyle hatırlıyor. 12 Eylül’ü, Mamak’ı, işkenceyi, acıyı, korkuyu, saklanması hatırlarken bir mağduriyete sıkışmasını, özneleşmesini mümkün kılan “an”ları da açığa çıkararak düşünüyor. Bu “an”ları, ağır kötülüğün içindeki küçük iyilik-

ler olarak serpiştirdiği anlarında Fethiye Çetin'in aslında bu küçük iyiliklerle umudunu devam ettirdiğini anlıyorsunuz. Tecritin ağır şiddeti içinde, "cam bardakta demli çay" ikramının onda bıraktığı şeyin, hâlâ umut var duygusu olduğunu hissetmemek mümkün değil.

Gelecek aslında imkândır, başka türlü olmasının mümkün olduğu bilgisi/inancıdır geleceğe açan. Bu imkânı gerçek kılan anlar olması sayesinde bir ağır "şimdi"ye gömülmeden kurtulabilir ve mümkünü gerçek kılma mücadelesine devam edebilirsiniz. İnsan olmaktan çıkarılmaya çalıştığınız, insansızlaştırılmış bir ortamın içinde insanı gördüğünüz anlar, insan kalma mücadelenize güç verir. Size verilen bir sabun parçasında, Helga'nın cezalandırılması pahasına yaptığı iyiliklerde, kaçarken siyaseten değil ama ahlâken sizi koruyan patronda gördüğünüz insan, insansızlaşmaya itirazın kendisidir.

Yeniden düşündüğünüzde, ağır kötülüğün içindeki iyilikleri açığa çıkaracak bir hatırlamayı serimlediğinizde dinleyene/okuyana geçmişte kalmamanızı mümkün kılan izlediği de aktarıyorsunuzdur. Aslında Fethiye Çetin'in çoğu Mamak anılarından oluşan 12 Eylül anlatısı, onun neden ve nasıl devam ettiğinin, değişmeyi, dönüşmeyi de göze alarak mümkün olanın peşinde koşma ısrarının kendindeki kaynağını da açığa vuruyor. Kendisini içinde yeniden kurduğu bir deneyim olarak okuyorsunuz anıları, "biz ne acılar çektik!" haykırışı olarak değil. Fethiye Çetin'in şiddetin nesnesi yapılan, yapılmak istenenlerin yanında, onların hakikat ve adalet mücadelesinin öznesi olmasını mümkün kılacak bir tarzda var olduğu bir tarihin öznesi olmasını mümkün kılan şeyi, bu hatırlama, yeniden düşünme tarzında okuyabiliriz. Kötülüğü yenecek bir iyiliğinin soluk da olsa varlığını fark edebilmenin, Fethiye'nin bu iyiliği arttırma inadına güç verdiği kesin...